

HATULLINEN PUUTAHEINÄÄ

Tänä vuonna Puupäähattu annettiin sarjakuvalle, joka on ihan täyttä puutaheinaa. Hatutettu parivaljakko runteli suomen kieltä ensimmäisen kerran jo 60-luvun puolivälissä, eikä hymy ole sen jälkeen hyytynyt.

Jykä & Rike ovat työskennelleet yhdessä likimain 30 vuotta. Yhteistyö on mennyt niin väkevästi veriin, että kun haastattelin Puutaheinän ja Runtelin tekijöitä Sarjakuvafestivaaleilla, Risto Nurisalo ja Jyrki Paavola näytti olevan jopa yhteiset lukulasit.

Jykä ja Rike törmäsivät toisiinsa mainostelmistossa 60-luvun alussa. Parikymppiset tamperelaisartistit kehittivät sarjakuvaa ihan omilla päässään, sillä varsinaisia esikuvia ei ollut: 50-luvun puolella oli tulut luettua Tex Willeriä ja Pecos Billiä, mutta syytöyhdystä paras lienee etsiä Mad-lehden suunnalta. Molemmat herrat tunnustavat mieltymyksensä Mad-huumorin.

Suomalaista sarjakuvaa ei vielä 60-luvun puolivälissä ilmestynyt lehdissä senkään vertaa kuin nykyisin. Lehdillä ei myöskään ollut kokemusta kotimaisen sarjakuvan julkaisemisesta. Jykä ja Rike tekivät vuonna 1963 kymmenen sarjakuvan nivaan, jota markkinoiva osapuoli Jykä lähti esittelemään pääkaupunkiseudun lehdille. Vastaus oli kaikkialla sama: "Miksi ostaisimme kotimaista, kun nimekkäitä ulkolaisia saa halvemmalla?"

Tampereelle palattuun Jykä kävi vielä Hymy-lehden toimituksessa. Näytenippu unohdettiin toimituksen ikkunalaudalle, ja siellä se makasi vielä, kun Jykä vuotta myöhemmin palasi armeijasta. Into ei kuitenkaan sammunut, vaan miehet kauppasivat nimettömän strippisarjan sanomalehti Tamperelaiseen vuonna 1965. Kun strippi oli ilmestynyt jonkin aikaa, heiltä kysyttiin, voisivatko he tehdä jotakin myös Hymy-lehden puolelle. Tällä kertaa artistit saivat vapaat kädet, ja tuokion pohdinnan jälkeen syntyi Puutaheinä.

Puusta pitkälle

Puutaheinää toimi alusta asti eri periaatteella kuin suomalaiset sarjakuvat yleensä. Kyse ei ollut keeskushenkilöstä ja hänen seikkailuistaan vaihtelevissa tilanteissa. Puutaheinän pääosassa oli suomen kieli. Jykä & Rike ideolivat yhteistuumin verbaalisia leikkejä, jotka Jykä käsikirjoittaa teemaattisiksi kokonaisuuksiksi. Vitsit eivät jää irrallisiksi pilakuviksi, vaan muodostavat aina sivunmittaisen kokonaisuuden jossa yhdistävänä tekijänä toimii tapahtumapaikka, ammatti tai vaikkapa yksittäinen sana. Huumoria revitään niistä poskettomista mahdollisuuksista, joita verbaalisen ja visuaalisen ilmaisun ristiriita tarjoaa. Kaistapäinen ja terävapäinen henkilö on heikko kuvitella Rikan piirtämäksi, samoin kuin niitä seuraava puupää, joka voi tehdä mitä tahansa ihan omasta päästään. Mutta pää-aiheisessa sarjakuvassa niitä seuraakin leipää, joka, yllätys yllätys, onkin ihan tavallista leipää. Jykan ja Riken huumori nimittäin perustuu myös ennako-odotusten rikkomiseen. Mieli kuvituksen puutteesta ei totisesti ole kyse, sillä sana leipää on toisessa Puutaheinässä saanut toisenlaisen visuaalisen selityksen: hawajilainen kukkaseppele on juutunut isopäisen miehen ohimolle.

"Koskaan emme ole tietoisesti käyttäneet samaa viitsiä kahteen kertaan, mutta kyllä niin on käynyt vahingossa. Kerrankin meinattiin laittaa sama juttu, joka oli ollut ihan pari kuukautta aikaisemmin", Jykä toteaa. Eikä ihme. Nopean laskutoimituksen mukaan miehet ovat tehneet reippaasti yli 500 sivua Puutaheinää, sillä suosionsa huipulla Hymy ilmestyi jopa kahdesti kuussa. Lukijoita lehdellä oli väliillä jopa puolen miljoonaa.

"Aikuaikoina tuli tehtyä kielellisesti paljon vaativampia vitsejä. Paljon on täytyntä karsia

siksi, kun tuntuu ettei lukija välttämättä oivalla monimutkaisimpia juttuja", Rike tunnustaa.

Monet Jykan ja Riken verbaalisista oivalluksista kiertävät yhä suusta suuhun, päätyvät erilaisien lehtien vitsepilastoille ja television viihdeohjelmiin. Suomen kieli tarjoaa jatkuvasti uutta puureskeltävää, sillä vaikka tietyt ilmaukset ja assosiaatioketjut vanhenevatkin, niiden tilalle syntyy kaiken aikaa uusia. Mitenkään systemaattisesti Jykä ja Rike eivät kielen uusiutumista seuraa: ideoita tulee jokapäiväisistä keskusteluista, sanomalehdistä, mainoksista.

"Vasta äskettäin olemme alkaneet käyttää suomen kielen sanojen taivutusmuotoja hyväksemme", tekijät sanovat, joten loppu ei vielä edes hämmötä. Puutaheinää on tehnyt suomalaisen sarjakuvan historiaa siinäkin mielessä, että se on ilmestynyt säännöllisesti nelivärisenä vuoden 1969 lopusta lähtien.

Runtelua

Jykan & Riken anonyymi strippisarja Tampere-laisosa loppui vuonna 1967, kun miehet alkoivat tehdä Hymyyn toista sarjakuvaa. Sarjakuvan nimestä järjestettiin lukijakilpailu, ja voittajaksi seuloitui Runteli.

"Sitä ehdotti muistaaksamme eräs hammaslääkäri. Tietysti se miellytti meitä, kun siihen sisältyy itseensäkin sanaleikki. Mutta jos oisimme huomanneet Pulterin olemassaolon,

emme ehkä olisi tuota nimeä ottaneet", Jykä ja Rike muistelevat.

Runteli alkoi ilmestyä vuonna 1967 ja jatkoi ilmestymistään viisitoista vuotta. Siinä oli selvä päähenkilö, mutta rakenteeltaan sarja toimi Puutaheinän ohella: Runteli törmäsi kieliongelmiin omassa absurdissa maailmassaan. Kun kuulolaitteella varustettu pappa menee kastelukannu kädessään Runtelin ohi, ei hän näe siinä mitään ihmeellistä, koska säätiötoimissa on sanottu, että joku ohimenevä kuu-ro kastelee paikat.

Runteli ja Puutaheinää olivat toimintaperiaatteiltaan niin samantapaisia, että itsensä toistamisen vaara kasvoi koko ajan. Siksi Runteli sai väistyä 80-luvulla. Runteli nähtiin myös pokkariversiona yhden kirjan verran: Runteli heittäisi vesiliintua ilmestyi 1974.

Kun Nyrkkiposti muuttui Nykypostiksi 1970-luvun lopulla, pyydettiin Jykältä ja Rikeltä siihenkin sarjakuvaa. Etsivätoimisto Savolainen & Härmäläinen rakentui vilkkaan ja hitaan kansanluonteen väraan, mutta sarja ei toiminut tekijöiden toivomalla tavalla. Hienovaraisesti sen tilalle luotsattiin toinen sarjakuva: etsivät saivat hädän, ja samaan asuntoon muutti Niemisten perhe. Sarjakuvan nimeksi tuli Niämiset.

Kieli solmussa

Jykä ja Rike ovat toimineet polkkitalteellisen verbaalilakrobatan edelläkävijöinä, sillä sarjakuvien lisäksi he ovat tehneet mm. radio-ohjelmia. 1970-luvun puolivälissä heillä oli lyhytikäinen ohjelma, Radioaktiivi, johon he itse tekivät

myös tunnusmusiikin. Miesten toiminta muistuttaa suuresti nykyisen Helkura-Frangen -kaksikon toimintaa: Helkura ja Frangen ovat Alivaltiosihteerin nimissä laajentaneet skaalaansa sarjakuvasta musiikkiin ja radioon, ja heidän hervoton Minä, mies -sarjakuvansa liikkuu hyvin pitkälle puutaheinämaisessä kielirrottelussa.

Jykälle ja Rikelle Radioaktiivi tarjosi mahdollisuuden liittää kielipelin myös elementtejä englannin kielestä, sillä puheen väliin loikattiin nasevasti osuuksia lauluista, jotka äänteellisesti istuivat kokonaisuuteen. 1970-luvulla miehet päättivät muutenkin kokeilla siipiään englanninkielisten vitseiden alueella. Runteli-käännöksiä lähetettiin eri yhtiöille Yhdysvaltoihin. Lähetteleminen kannattikin, sillä Oceanic Press International -yhtiöstä tuli myöntävä vastaus ja sopimuspaperit. Kielelliset vitset olivat kuitenkin pitemmän päälle kääntämiskelvottomia, joten Jykä & Rike luopuivat leikeistä, ja sopimus jäi solmimatta.

Sarjakuvien tekeminen on Jykälle ja Rikelle pikemminkin rakas harrastus kuin ammatti: Jyrki Paavola on vapaa taiteilija ja Risto Nurisalo työskentelee TV 2:n graafikkona. Sarjakuvan lisäksi molemmat harrastavat intensiivisesti 50-luvun rock'n rollia.

Harto Hänninen

Kuva Petri Antton Asikainen

SUOMEN SARJAKUVASEURAN HALLITUS VUODELLE 1992

PUHEENJOHTAJA:
Johanna Roju Rojola
Lahnelahdentie 11 B
00200 Helsinki

Toni Jerrman
Viljelijäntie 4-6 D 103
00410 Helsinki
p.k. 90-563 4032

Ari Koskinen
Suurionkatu 6 C 64
00530 Helsinki
p.t. 90-645 564, 645 161
p.k. 90-701 2278

Mikko Lahti
Harjukatu 8 A 31
00500 Helsinki
p.t. 90-192 9524
p.k. 90-739 736

Kivi Larmola
Pietarinkatu 12 A 17
00140 Helsinki
p.k. 90-171 662

Ulla Lehtinen
Pallomäentie 10 D 15
00740 Helsinki
p.k. 90-368 250, 971-117 221

Jukka Murtosaari
Gunillanpolku 1 D
00870 Helsinki
p.k. 90-698 2864

Pauli Ruonala
Joupinmäenrinne 4 A 21
02760 Espoo
p.t. 90-875 1177
fax 90-875 1133
p.k. 90-805 1302

Harri Röpötti
Talonpojantie 25 as 410
00710 Helsinki
p.k. 90-377 328

Sari Luhtanen
Fabianinkatu 5 A 12
00130 Helsinki
p.k. 90-626 724
fax 90-631 717

KIEUN PÄÄTOIMITTAJA JA HUUTOKAUPPA-ASIAMIES
Jarmo Sihvola
Calonluokankatu 2 C 64
00100 Helsinki
p.k. 90-492 486

